

Ο πολιτικός Θέμελης

Νίκος Χριστοδουλάκης

Ο Νίκος Θέμελης ήταν μια δυσεύρετη προσωπικότητα. Πολυτάλαντος, πολυσχιδής και πολύξενος. Συνδύαζε μαζί πράγματα που άλλοι πασχίζουν να προσεγγίσουν ένα-ένα. Με ουμανιστική παιδεία, αλλά και οξύ πολιτικό αισθητήριο. Βαθιά ευρωπαϊστής για να αφοσιωθεί στο όραμα ένταξης της Ελλάδα στην ΟΝΕ, αλλά και παθιασμένος τεχνίτης με τις κοινότητες της Μαύρης Θάλασσας.

Πάνω από όλα όμως πιστεύω πως ήταν ένας πολιτικός στοχαστής.

Ελλάδα και Ευρώπη

Κυρίαρχη ήταν η πίστη του στην Ευρώπη και στο ευρωπαϊκό μέλλον της Ελλάδας. Αυτή η ιδέα τον γαλούχησε, για αυτήν στρατεύτηκε πολιτικά στις γραμμές της Ανανεωτικής Αριστεράς, αυτήν υπηρέτησε επαγγελματικά. Αυτή στάθηκε και η ευκαιρία γνωριμίας του με τον Κώστα Σημίτη και σύμπλευσε μαζί του επί τρεις δεκαετίες.

Ο Θέμελης ήταν βαθύς γνώστης των θεσμών και διαδικασιών της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Γνωρίζει επίσης καλά τα πρόσωπα στις θέσεις – κλειδιά ήδη από προηγούμενη θητεία. Η κουλτούρα του και η ικανότητα του σε τρεις ξένες γλώσσες του επιτρέπουν να οικοδομήσει σχέσεις διαρκούς επαφής και εμπιστοσύνης, που αποδεικνύονται πολύτιμες για τα συμφέροντα της χώρας.

Από την θέση και την σχέση δίπλα στον Σημίτη, του δόθηκε η δυνατότητα την πίστη του και τις γνώσεις του να τις οργανώσει πολιτικά για την χώρα του. Έπαιξε καθοριστικό ρόλο στην επινόηση και διαμόρφωση στόχων και προτάσεων

πολιτικής, με τέτοια αξιοπιστία και ρεαλισμό ώστε να τις κάνει διεκδικήσιμες και σε μεγάλο βαθμό να τις υλοποιήσει και στην πράξη.

Κατά την ελληνική προεδρία του 1994 με τον Κ. Σημίτη υπουργό Βιομηχανίας, ο Θέμελης προετοιμάζει ενεργά και συντονίζει τις διαβουλεύσεις για κρίσιμα ευρωπαϊκά ζητήματα, όπως ήταν την εποχή εκείνη η Κοινωνία της πληροφορίας, οι Ανανεώσιμες πηγές ενέργειας και το άνοιγμα της Αγοράς Ηλεκτρισμού.

Στις διαπραγματεύσεις για το πρόγραμμα Έρευνας και Τεχνολογίας, θυμάμαι τον εξαντλητικό γύρο διαπραγματεύσεων που κάναμε μαζί από χώρα σε χώρα και με το Ευρωκοινοβούλιο για να καταλήξει τελικά σε μια πετυχημένη συμφωνία στο Συμβούλιο Υπουργών διασφαλίζοντας επιπλέον κονδύλια και διατηρώντας ταυτόχρονα τα κριτήρια συνοχής που ευνοούσαν τις χώρες του Ευρωπαϊκού Νότου.

Μετά το 1996 με τον Κ. Σημίτη Πρωθυπουργό, ο Θέμελης ασχολείται κυρίως με τα θέματα εξωτερικής πολιτικής και προετοιμάζει τις ελληνικές θέσεις και ~~θερμές προσωπικές σχέσεις~~ με τους δύο επικεφαλής του Υπουργείου Εξωτερικών – τον Θεόδωρο Πάγκαλο και στην συνέχεια τον Γιώργο Παπανδρέου – ο Θέμελης παίζει καταλυτικό ρόλο στον σχεδιασμό και την προώθηση της στρατηγικής σε ζητήματα που άλλαξαν την πορεία της χώρας, την έβγαλαν από τον παραγκωνισμό της διαρκούς υστέρησης και μοιρολατρίας, και της προσέδωσαν κύρος, αυτοπεποίθηση και ισχύ σε μια Ευρώπη που αναζητούσε και η ίδια ένα μεγαλύτερο ρόλο διεθνώς.

Η Συμφωνία του Ελσίνκι το 1999, η διαπραγματεύσεις για την ένταξη της χώρας στην ΟΝΕ το 2000, και η διεκδίκηση αυξημένων πόρων από το Δ' Κοινοτικό πλαίσιο στήριξης το 2001 από την κυβέρνηση Σημίτη φέρουν το

αποτύπωμα του Νίκου Θέμελη ο οποίος συμβούλευε, έγγραφε, συντόνιζε και εμπλούτιζε πολλά από τα επιχειρήματα και τις επαφές που χρειάζονται.

Ελληνική Προεδρία 2003

Η μεγάλη σκηνή για τον Θέμελη ήταν βέβαια η ελληνική προεδρία του 2003. Πέρα από τα πολλά ανοιχτά και δύσκολα θέματα που ποτέ δεν λείπουν από την Ευρωπαϊκή Ένωση, η προεδρία Σημίτη είχε να αντιμετωπίσει και τρεις ασυνήθιστα μεγάλες προκλήσεις:

- Μία εσωτερική για την ολοκλήρωση και αποδοχή του Ευρώ-συντάγματος που θα άνοιγε τον δρόμο περαιτέρω σύσφιξης και μεγαλύτερης αποτελεσματικότητας των Ευρωπαϊκών θεσμών.
- Μια ενδο-ευρωπαϊκή, με την ενσωμάτωση δέκα νέων χωρών στην Ευρωπαϊκή Ένωση, μεταξύ αυτών και της Κύπρου που αποτελούσε κορυφαία στρατηγική προτεραιότητα για την Ελλάδα.
- Και μία εξωτερική, που είχε προκύψει από την αγγλο-αμερικανική εισβολή στο Ιράκ και απειλούσε να τινάξει στον αέρα, την πολιτική συνεννόηση αλλά και την διεθνή επιρροή της Ευρώπης, που τόσο επίμονα και επίπονα η Ένωση προσπαθούσε να οικονομήσει τα προηγούμενα χρόνια.

Ο Θέμελης υπήρξε πολύτιμος αγωγός του Κ. Σημίτη στο να πετύχει μια συμφωνία με όλους σχεδόν τους Ευρωπαίους ηγέτες για μη-εμπλοκή της Ένωσης στον πόλεμο, παρά τις αφόρητες πιέσεις όσων τον επεδίωκαν με το ψευδές - όπως αποδείχθηκε - φόβητρο των ιρακινών όπλων μαζικής καταστροφής.

Αυτό μπορεί ίσως και να ερμηνεύσει την απορία που πολλοί είχαν αργότερα γιατί μετά την τόσο πετυχημένη ελληνική προεδρία, δεν προτάθηκε καμμία ευρωπαϊκή θέση ευθύνης για τον Κ. Σημίτη. Δεν έχει παρά να δει κανείς, ότι

αυτές τις κατέλαβαν όσοι υπέσκαψαν σε εκείνη την φάση την ευρωπαϊκή αλληλεγγύη κατά του πολέμου και φρόντισαν να διευκολύνουν την τυχοδιωκτική εισβολή.

Και η εσωτερική πρόκληση της νέας Συνθήκης κατέληξε επίσης σε επιτυχία. Ο Θέμελης ήταν και νομικός, και θυμάμαι την άφατη χαρά του όταν ο Ζισκάρ Ντ' Εστέν παρέδωσε στον Έλληνα πρωθυπουργό το κείμενο του Ευρω-Συντάγματος κατά την Σύνοδο της Χαλκιδικής τον Ιούνιο 2003. Όπως θυμάμαι επίσης και την άφατη λύπη του, όταν την ίδια στιγμή στην Αθήνα εμαίνετο η πίεση για «να φύγει ο Σημίτης» για να μην προλάβει να κεφαλαιοποιήσει πολιτικά την Ευρωπαϊκή αναγνώριση και ανάδειξη της χώρας.

Ακόμα πιο μεγάλη σημασία είχε όμως για τον Θέμελη η διεύρυνση της Ευρωπαϊκής Ένωσης, επειδή αφορούσε και την Κύπρο.

Κυπριακό

Καθοριστική, αν και ελάχιστα γνωστή, υπήρξε η συμβολή του στην υπόθεση της Κύπρου. Όπως φαίνεται και μέσα από τα βιβλία του ο Νίκος πίστευε πολύ στην δύναμη και την δημιουργικότητα του ελληνισμού, εντός και εκτός Ελλάδος.

Αντιλαμβάνεται έγκαιρα την στρατηγική σημασία που θα έχει η ένταξη της στην Ευρωπαϊκή Ένωση για την ίδια την Κύπρο και την ασφάλεια της, για την διαμόρφωση καλύτερων προϋποθέσεων επίλυσης του προβλήματος κατοχής, αλλά και για την ισχυροποίηση της Ελλάδας στα Ευρωπαϊκά δρώμενα.

Η φιλία του και η στενή συνεργασία με τον Γιάννο Κρανιδιώτη παίζουν σημαντικό ρόλο στην διαμόρφωση της ενταξιακής πορείας της Κύπρου, η οποία μπορεί να υπερκεράσει την αδιαλλαξία της Τουρκίας και τα πολύχρονα αδιέξοδα του ΟΗΕ.

Μετά τα γεγονότα της Δερύνειας τον Αύγουστο 1996 και τις δολοφονικές επιθέσεις των Γκρίζων Λύκων, η προοπτική αυτή απειλείται. Πολλοί στην Τουρκία θέλουν να επιβάλλουν ένα καθεστώς αναμέτρησης για να ανακόψουν την ευρωπαϊκή της πορεία. Για την επιβεβαίωση και την ενδυνάμωση της, σχεδιάζει ως άμεση απάντηση το ταξίδι Σημίτη στην Κύπρο το 1996.

Με μια σειρά ομιλίες και επαφές με την ενεργό συμμετοχή Κρανιδιώτη ¹⁰⁰⁰¹¹² συντονίζεται ένα σύγχρονο ρεύμα ενταξιακής διεκδίκησης και επανενοποίησης του νησιού όχι ως μια φρουρούμενη συνύπαρξη εχθρικών κοινοτήτων, αλλά ως ενιαίος χώρος σε ένα πλαίσιο Ευρωπαϊκής ελευθερίας, οικονομικής ολοκλήρωσης και κοινωνικής προσπέλασης.

Η στρατηγική για την οποία εργάστηκε τότε ο Θέμελης υπερέβαινε τόσο το κυρίαρχο τότε – πλην όμως αμφίβολης αξιοπιστίας όπως πρακτικά αποδείχθηκε – πλαίσιο του Ενιαίου Αμυντικού Χώρου, αλλά απαντούσε επίσης και στην κοσμοπολίτικη αδιαφορία που επικρατούσε τότε σε αρκετά τμήματα της Κυπριακής κοινωνίας που έδειχναν μεγαλύτερη ζήλο για τις ρωσικές και λιβανέζικες *off-shore* και υποτιμούσαν την σημασία της ευρωπαϊκής συμμετοχής.

Η πολιτική αυτή δικαιώθηκε πλήρως με την ένταξη της Κύπρου το 2003. Ο Θέμελης συμμετέχει στην πανηγυρική επίσκεψη Σημίτη στην Λευκωσία τον Μάιο εκείνης της χρονιάς – και αυτό αποτέλεσε πιστεύω μια από τις πιο συγκλονιστικές στιγμές δικαίωσης του – αν και χωρίς πια τον Κρανιδιώτη μετά από εκείνο το παρανοϊκό, αλλά δυστυχώς ατιμώρητο ατύχημα.

Και πάλι όμως δεν είδε να γίνονται όλα που στοχαζόταν, ήταν βλέπεις πολλά και άλλοι αργούσαν. Θυμάμαι όταν η Ελλάδα αναλάμβανε την Ευρωπαϊκή Προεδρία το 2003, μου έλεγε πως είχε καημό στην διάρκεια της να γίνει ορθόδοξη λειτουργία στην Αγία-Σοφία, πεντέμισι ακριβώς αιώνες από την άλωση της.

Πολιτικός χαρακτήρας

Ψύχραιμος, ενημερωμένος και αναντικατάστατα χρήσιμος στα δύσκολα, εμπλούτιζε κάθε συζήτηση συνεισφέροντας σε διαστάσεις που δεν ήταν προφανείς.

Κατείχε καλά την τέχνη της διαλλακτικότητας και της συναίνεσης. Γεφύρωνε αντιθέσεις πριν γίνουν ακραίες και προέβλεπε συμπεριφορές και αντιδράσεις πριν εκδηλωθούν.

Οι γνώσεις του, ο χαρακτήρας του και η αποφυγή δημόσιας προβολής υπήρξαν τρεις καθοριστικές προϋποθέσεις για να διαδραματίσει καταλυτικό ρόλο στον συντονισμό του κυβερνητικού έργου και την συνεννόηση μεταξύ υπουργών και στελεχών.

Η μετριοφροσύνη του πήγαζε από μια ισχυρή αυτοπεποίθηση και κράτησε πολλή από την δράση του μακριά από την προβολή, θα φανερώνα^{οταν}~~ται~~ όμως αυτή στο μέλλον όταν η ιστορία καταπιαστεί με τα γεγονότα που την συνέθεσαν. Ο ίδιος έτρεφε μια «επαγγελματική» αποφυγή στη δημοσιότητα, καθώς φοβόταν ότι θα του στερούσε τον χρόνο από την επόμενη συμβολή του.

Διαφορές απόψεων, διαφορετικές προτεραιότητες, αλλά και προσωπικοί ανταγωνισμοί ανακύπτουν πολύ συχνά σε μία κυβέρνηση, και η κυβέρνηση Σημίτη δεν αποτελούσε εξαίρεση. Πριν όμως φτάσουν σε επίπεδο Πρωθυπουργού και αποκρυσταλλωθούν ως πολιτικές αντιθέσεις, παραμόνευε ο Θέμελης και επιχειρούσε να τις αποφορτίσει, να τις αξιολογήσει και να προετοιμάσει μια σύνθεση και συνεννόηση με τον Πρωθυπουργό.

Δεν είναι λίγο που πιστεύουν ότι η έξαρση των ενδοκυβερνητικών τριβών κατά την δεύτερη τετραετία Σημίτη, οφείλεται – εν μέρει τουλάχιστον – και στην συντεταγμένη παρεμβολή του Θέμελη, είτε λόγω της Προεδρίας, είτε

από τα λύτρα που του ζητούσε ο χρόνος με το αδυσώπητο πλήγμα που του ετοίμαζε.

Αν και ο ίδιος τον καιρό τον έκοβε ψίχουλα για να μην χάσει ούτε στιγμή, ο χρόνος τον πρόδωσε. Ο χρόνος ήταν πάντα ο μεγάλος του αντίπαλος και ο μόνος που τον νίκησε άδικα και πρόωρα.

Δεν υπέκυψε όμως στον επερχόμενο φόβο και πέρασε απέναντι περήφανος και πολύφερνος με βιβλία, ιδέες, δημόσιο έργο και προσωπικά επιτεύγματα.

Αλλά και πάλι δεν φτάνουν όλα τούτα να κλείσουν την δική μας χαίνουσα πληγή της απουσίας.